

Проявления на процесуалните преклузии в уредбата на неприсъственото съдебно решение по новия ГПК

ст. ас. Боряна Милкова

Summary: *Manifestations of procedural preclusive terms in the rules of absential court decision in the new Civil Procedure Code*

Keywords: *absential court decision; procedural preclusive terms*

ВЪВЕДЕНИЕ

Новият български Граждански процесуален кодекс възприе нови видове съдебни решения в сравнение с ГПК от 1952 г. Изрична уредба имат вече съдебното решение при признание на иска (чл. 237 ГПК) и неприсъственото съдебно решение (чл. 238 ГПК).

В исторически план и двете съдебни решения са познати на българския граждански процес. Законът за гражданското съдопроизводство от 1892 г. урежда неприсъственото съдебно решение под наименованието "задочно решение". Това е така и в редакцията му от 1897 г. с тази разлика, че ЗГС от 1897 г. не допуска срещу него отзив (opposition) пред същия съд⁴⁶. Неприсъственото съдебно решение е уредено и в Закона за гражданското съдопроизводство от 1930 г. Приликите му с присъственото съдебно решение са повече от особеностите му. Затова и някои автори не възприемат разграничението между присъствено и неприсъствено съдебно решение при действието на ЗГС и още по – малко определят второто като особен вид съдебно решение⁴⁷.

ГПК – отм. не съдържа уредба на неприсъственото съдебно решение. Дори ответникът да се отнесе пасивно към иска и да не е вземе участие в делото, съдът трябва да постанови класическо съдебно решение, основано на фактите и доказателствата по делото.

Неприсъственото съдебно решение, така както е уредено в новия ГПК, разкрива редица особености в сравнение с уредбата му в ЗГС и поради тази причина някои процесуалисти го характеризират като ново за българската правна традиция⁴⁸.

В новия ГПК неприсъственото съдебно решение се урежда в Глава XVIII "Решаване на делата", от чл. 238 – чл. 240 включително. В уредбата се сочат и видовете неприсъствени съдебни решения, както и условията, при които те могат да се постановят. Особеностите в процедурата по постановяването на неприсъственото съдебно решение и характеризиращи го белези се посочват в чл. 239 ГПК. А в чл. 240 ГПК законодателят урежда възможностите за защита срещу него.

Неприсъственото съдебно решение разкрива общи белези с класическото съдебно решение, постановено по реда на един състезателен исков процес. Особеностите му се отнасят предимно до предпоставките за неговото постановяване (и по – конкретно до наличието на процесуален преклузивен срок, в който една от главните страни по висящ исков процес може да отправи искане за постановяването му) и до правните му последици.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Само по себе си невявяването на страна по делото в първото съдебно заседание не означава непременно, че постановеното съдебно решение ще бъде неприсъствено. Но спорът може и да приключи с влязло в сила неприсъствено съдебно решение при осъществяване на предпоставките, посочени в чл. 238 ГПК и отправяне

⁴⁶ Абрашев, П., цит. съч., Том II, стр. 458.

⁴⁷ Силяновски, Д., Гражданско съдопроизводство, Том II, 1948, стр. 83.

⁴⁸ Златарева, М., Нови видове съдебни решения по ГПК, сп. Търговско право бр. 1/ 2008 г., стр. 5.

на искане⁴⁹ в този смисъл до решаващия орган. Следователно, по същността си първото по делото съдебно заседание представлява един преклузивен срок за упражняване на субективното процесуално право на една от главните страни във висшия исков процес да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение при наличие на предпоставките на чл. 238 ГПК като с това обвърже насрещната страна с правните му последици.

Възможността на титуляра на субективното право, упражнявайки го, едностранно да предизвика правна промяна в правната сфера на друг правен субект, характеризира това субективно право като потестативно⁵⁰. Правната промяна при упражняването на субективното процесуално право на една от главните страни в процеса да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение по висш исков процес ще се състои в обвързване на насрещната страна по същия начин, както съдебното решение постановено по един класически състезателен исков процес, но без последната да е взела участие в производството. Тези последици ще настъпят с едностранно волеизявление без да е необходимо съдействие от насрещната страна. Тази процесуална възможност е предоставена и на двете страни в процеса, ако се явят в откритото съдебно заседание.

Анализирайки разпоредбата на чл. 238 ГПК, откроява се необходимостта искането да се отправи до съда в откритото съдебно заседание, а не и преди него. В последния случай ще сме поставени в хипотезата на преждевременно предявено субективно процесуално право. От уредбата на материята на неприсъственото съдебно решение не личи и възможност искането за постановяването му да може да се отправи и в условията на евентуалност (например още с исковата молба на ищеца). Няма изрична уредба и на възможността искане за постановяване на неприсъствено съдебно решение да може да се предяви до приключване на устните състезания на първоинстанционното разглеждане на делото, по време на висшияността на делото пред въззивна инстанция и т.н. А видно от уредбата на отделните видове искове в гражданския процес, ГПК възприема точно този модел – да посочи сроковете, до изтичането/настъпването на които страните в производството могат да ги предявят. Следователно, след като кодексът не посочва възможност страните в процеса да предявят искане за постановяване на неприсъствено съдебно решение в някакъв друг последващ момент, то може да се направи извода, че приключването на първото по делото съдебно заседание е преклузивният срок за упражняване на това субективно процесуално право⁵¹. Тоест, неприсъственото съдебно решение е винаги едно първоинстанционно съдебно решение. Неприсъствено съдебно решение не може да се постанови във въззивната инстанция⁵².

Ако страната не поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение дори при наличие на предпоставките, посочени в чл. 238 ГПК, тя не може да направи това по – късно (например след явяването на ответника в някое от следващите съдебни заседания), твърдейки, че е имала това право в един по – ранен момент⁵³.

Неупражняването на субективното процесуално право да се отправи искане до съда за постановяване на неприсъствено съдебно решение в посочения преклузивен срок ще влече след себе си последиците на всеки един изтекъл преклузивен срок. А именно – прекратяване на субективното право и на съответстващото му правно задължение⁵⁴, изразяващи се в невъзможността да бъде упражнено субективното право в един последващ момент и невъзникваща обвързаност за правноза-

⁴⁹ Предпоставка по същество за постановяване на неприсъствено съдебно решение – виж Коментар на новия ГПК, стр. стр. 335, 337, 345.

⁵⁰ Павлова, М., Гражданско право – Обща част, Том I, стр. 180.

⁵¹ Коментар на новия ГПК, стр. 348.

⁵² Златарева, М., Нови видове съдебни решения по ГПК, сп.Търговско право, бр. 1/ 2008, стр. 16.

⁵³ Влахов, Кр., Актуални проблеми ..., стр.67.

⁵⁴ Павлова, М., Гражданско право – Обща част, Том II, стр. 262.

дълженото лице. Правното действие на преклузивния срок настъпва автоматично с изтичането на срока (eo ipso)⁵⁵.

Следователно, касае се за проявна форма на процесуална преклузия - предвиден в процесуален кодекс срок от категорията на преклузивните за упражняване на субективно процесуално право на едната от главните страни в процеса - да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение по висящ първоинстанционен граждански исков процес.

При неявяване на страната и при наличие на другите предпоставки, предвидени в чл. 238 ГПК - другата главна страна е могла да упражни своето процесуално субективно право да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение. При неупражняване на процесуалното субективно право на другата главна страна по делото да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение е било възможно продължаване на делото, попълването му с факти и пристъпване към събирането на доказателствата и провеждането на устните състезания; а при неявяване и на насрещната страна в процеса, съдът може да прекрати делото на основание и в съответствие с ал. 3 на чл. 238 ГПК. В първия случай ефект от възстановяването на срока би се запазил и при упражняване на процесуалното субективно право да се постанови неприсъствено съдебно решение от другата страна по делото; във втория случай съдът ще приключи съдебното производство с класическо мотивирано съдебно решение, основано на фактическите и правни констатации на решаващия орган и от това за страната няма да настъпят никакви негативни правни последици; в третия случай съдът ще прекрати производството с всички произтичащи от това последици – отпадане на висящността на процеса, заличаване с обратна сила на всички извършени процесуални действия, невъзможност за възобновяване на делото⁵⁶, но възможността за повторно предявяване на същия иск относно същото спорно право и между същите страни се запазва. Следователно, интерес от възстановяване на срока в разглеждания аспект – по отношение възстановяване възможността да се постанови неприсъствено съдебно решение – няма. Още повече, че за страната винаги остава открита възможността да подаде молба за отлагане на заседанието, поради уважителни причини. Ако съдът отложи първото по делото съдебно заседание, страната може да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение при провеждането на устните състезания, дори в писмената си защита, но преди постановяване на съдебно решение⁵⁷.

Предявяването на искане за постановяване на неприсъствено съдебно решение е една процесуална възможност, предоставена и на двете главни страни в процеса, при наличието на конкретни законово регламентирани предпоставки. Но тази си процесуална възможност страните не са длъжни да реализират⁵⁸. Ако страните не упражнят в срок тази си процесуална възможност, с изтичането на предвидения срок настъпва преклудираният ефект на субективното им процесуално право. Съдът ще продължи разглеждането на делото и ще постанови крайния си акт, който, ако е съдебно решение, ще бъде от категорията на класическите съдебни решения, постановени по исково състезателно производство.

Ако бъде спазен преклузивният срок, съдът ще разгледа предявеното искане, едновременно с проверката на предпоставките по чл. 238 ГПК и материалните предпоставки за постановяване на неприсъствено съдебно решение, предвидени в чл. 239, ал.1 ГПК. Съдът може да отхвърли искането с определение и да продължи разглеждането на делото, но ако прецени, че предпоставките са налице, ще постанови неприсъствено съдебно решение.

⁵⁵ Пак там.

⁵⁶ Сталев, Ж., цит. съч., стр. 467.

⁵⁷ Златарева, М., Нови видове съдебни решения по ГПК, сп.Търговско право, бр. 1/ 2008, стр. 18.

⁵⁸ Влахов, Кр., Актуални проблеми ..., стр. 66.

Постановеното неприсъствено съдебно решение по изрична законова разпоредба не подлежи на обжалване⁵⁹. Следователно неприсъственото съдебно решение влиза в сила веднага⁶⁰. Пътят за защита на страната, по отношение на която е било постановено неприсъствено съдебно решение е открит по реда на чл. 240 ГПК. Прави впечатление, обаче, че в разпоредбата на чл. 240, ал. 1 ГПК не се сочи нито процедурата, нито редът за подаване и разглеждане на т. нар. "искане за отмяна на неприсъственото съдебно решение". А едно влязло в сила съдебно решение, дори само в рамките на месечния преклузивен срок, предвиден в чл. 240, ал. 1 ГПК, може да е преуредило материалните отношения между страните по делото и техните интереси съществено могат да бъдат накърнени, тъй като е възможно дори да е започнало принудително изпълнение въз основа на него.

Влизането в сила на неприсъствено съдебно решение пречатства ново производство между същите страни, на същото основание и при съвпадане на петитума на предявения иск. Така страната, спрямо която е постановено неприсъствено съдебно решение, ще трябва да съобрази своето последващо поведение с постановеното от решаващия орган. А дали то ще отговаря на действителното материално-правно положение между страните, е спорно, имайки предвид, че неприсъственото съдебно решение не се мотивира по същество, че съдът се основава на наведените от ищеца факти и доказателства при решаването на спора и че е достатъчно искът на ищеца да е вероятно основателен. Но вероятната основателност не рядко е неоснователност.

От гледна точка на страната в процеса, която има право да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение, процесуалният преклузивен срок е твърде кратък. В първото по делото съдебно заседание наред с оказване съдействие на съда по разрешаване на предварителните въпроси и разясняване на фактическата страна на спора, тя трябва да отправи и искане в този смисъл до съда. А за последния ГПК не посочва задължение да напомня на страните за всичките им процесуални възможности и конкретно – за възможността да се поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение⁶¹. Срокът може безплодно да изтече за страната, за която предпоставките по чл. 238 и чл. 239 ГПК са били налице. Наистина, процесът ще продължи и съдебно решение ще бъде постановено, но в течение на многобройни съдебни заседания, представяне и събиране на доказателства. А защита страната е могла да получи в по – ранен момент, когато тя ще е своевременна. Така се налага изводът, че макар ГПК да не предвижда задължително участие на процесуален представител – адвокат в първоинстанционното гледане на делото, предвид нововъведените кратки преклузивни срокове за упражняването на многобройни и често едновременни процесуални действия на страните, това е вече наложително⁶².

Сериозността на правните последици от упражняване на право да се иска постановяване на неприсъствено съдебно решение, последвано от постановяването на такова, е провокирала законодателя да уреди конкретни забрани за неговото постановяване и специфични възможности за атакуването му.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Процесуалната възможност да се поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение е обвързана с процесуален преклузивен срок. Пропускайки преклузивният срок, правото се преклудира. Но в същото време производството продължава да се развива и продължават да бъдат налични предпоставките за постановяване на неприсъствено съдебно решение. Страната, която участва активно в процеса ще трябва да се примири с провеждането на съдебни заседания за събиране на

⁵⁹ Виж чл. 239, ал. 4 ГПК.

⁶⁰ Виж чл. 296 т. 1 ГПК.

⁶¹ Така както ГПК предписва задължение на съда да подканя страните да сключат съдебна спогодба.

⁶² Мотиви към проекта на ГПК, т. 3.7.

доказателствата в подкрепа на твърдените факти и обстоятелства. Съдът по необходимост ще постанови класическо съдебно решение, с което наистина тази страна ще получи дължимата ѝ защита и съдействие, но при воденето на по – дълъг процес и при възможност от обжалване на съдебното решение от насрещната страна. А нали целта на новия граждански процес е именно бързина и ефективност. В полза на насрещната страна, обаче, ще е обстойното изследване на доказателствения материал от съда преди постановяване на класическото съдебно решение както и неговото мотивиране по същество. При провеждането на един класически исков състезателен процес вероятната основателност на твърденията на едната страна по спора не е достатъчна за постановяване на съдебно решение. Така, въведената процесуална преклузия за упражняването на правото на едната от главните страни в процеса да поиска постановяване на неприсъствено съдебно решение може да окаже както неблагоприятно въздействие с оглед по – бавното протичане на производството, така и благоприятно – с оглед същността и целите на класическия исков състезателен процес.

Основна цел на въвеждането на процесуалните преклузии е да стимулира страните към поведение, от което да се очаква бързо приключване на делото с правилно съдебно решение⁶³. Нормативният стимул за страните в производството може да се окаже недостатъчен, а е възможен и процесуален пропуск поради небрежност и затова на съда се предписват редица задължения, целящи да ги подпомогнат при изясняване на фактическата страна на спора и неговата правна квалификация. В кодекса се предвиждат множество задължения на съда, чието предназначение е да предпазят страните от неблагоприятните последици от преклудирането на процесуалните им права. Въпреки това, при затягане на процесуалната дисциплина чрез преклудирането на важни процесуални права на ранен етап в производството пред първата инстанция, все повече се налага разбирането за задължителното участие на процесуален представител – адвокат в процеса⁶⁴.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Абрашев, П., Гражданско съдопроизводство (лекции), Том I, Том II, Сф. Придворна печатница, 1910 г.
2. Влахов, Кр., Актуални проблеми на новия Граждански процесуален кодекс, Сиби, Сф. 2009 г.
3. Златарева, М., Нови видове съдебни решения по ГПК, сп. Търговско право бр. 1/ 2008 г.
4. Иванова, Р., Пунев, Бл., Чернев, С., Коментар на новия Граждански процесуален кодекс, ИК Труд и право, Сф. 2008 г.
5. Калайджиева, М., Новият ГПК, статията е достъпна на интернет адрес: www.kgm-law.com/bg/news/publications/51/0/0/
6. Мотиви към проекта на ГПК
7. Павлова, М., Гражданско право – Обща част, Том I
8. Силяновски, Д., Гражданско съдопроизводство, Том II, 1948
7. Сталев, Ж., Мингова, А., Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, Сиела, Осмо допълнено и преработено издание, Сф. 2004 г.

За контакти:

Ст. ас. Боряна Милкова, Катедра „Частноправни науки“, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“, b.milkova@mail.bg

⁶³ Калайджиева, М., Новият ГПК, статията е достъпна на интернет адрес: www.kgm-law.com/bg/news/publications/51/0/0/

⁶⁴ Мотиви към проекта на ГПК т. 3.7.